

Přispívá evropská politika mládeže k tvorbě evropského démosu?

Jan Husák

(autor je předsedou Studentské sekce IIPS)

Étos evropského lidu, nebo také démosu, je v současné době značně neuchopitelným fenoménem zakládajícím se především na diskusi kolem identit a společného občanského uvědomění v Evropě. Jedni tvrdí, že existuje, druzí jeho existenci popírají nebo ji považují za marginální záležitost úzké skupiny obyvatelstva, tzv. „Evropanů“. Ve své podstatě diskuze úzce souvisí s jakýmsi evropským národem či občanstvím. Obecně lze identifikovat tři různé druhy národa a nacionalismu: etnický, kulturní a politický. První zdůrazňuje důležité rysy etnické skupiny: jazyk, náboženství, rodokmen, historii. Kulturní národ je spojován se specifickou kulturní tvořivostí. Politický je zakořeněn v občanské společnosti (Riedel 2007). Z této definice snadno odhalíme, jaké druhy národa připadají v úvahu pro koncept „Evropského démosu“. Jednotný etnický národ v Evropě můžeme vyloučit naprosto okamžitě. Zbývají nám tedy dvě reálné možnosti evropského národa, a sice kulturní a politický. Společný, i když v čase a místě velmi odlišný, vývoj v kulturních oblastech je nepopíratelný. Otázkou by ale mohlo být, do jaké míry je spíše dílem internacionalismu a zájmu jednotlivců, kteří pomáhali v minulosti kulturní proudy a díla šířit, a do jaké míry sehrál svoji roli „fakt Evropy“¹. Domnívám se, že „fakt Evropy“ v tomto kontextu je spíše pozdějším

importovaným prvkem, který se dá dodatečně využít k budování společného povědomí v Evropě.

Politický národ v Evropě je otázkou pozdějšího vývoje evropské integrace, Evropských společenství, a zejména EU, ať již souvisí se zavedením voleb do Evropského parlamentu v roce 1979, či s přímým podílem občanů na možnosti ovlivňovat politické dění.

Jedním z nejefektivnějších a zároveň nejděčnějších způsobů celoevropské participace a ovlivňování veřejného a politického dění je zaměření na mládež a mladé lidi², kterážto skupina svoji logikou sama o sobě často touží se „evropeizovat“, neboť koncept společné Evropy vidí jako realitu svého budoucího života a možností osobního rozvoje a růstu. Na druhou stranu značná část této heterogenní socioekonomické skupiny jeví jen minimální zájem o „Evropu“, neboť je uzavřena ve svém dosud známém prostředí. V takových případech může kontakt s evropskými záležitostmi stimulovat jednotlivce k jejich další aktivitě a zájmu do budoucna. Mládež se tak se svými aktivitami stává jakýmsi motorem občanské evropeizace a tvorby evropského lidu³ – navíc s dlouhodobou perspektivou. Ne nadarmo říká řada politiků i vědců, že Evropa je zejména příležitostí pro mladé. Stejně tak z pohledu celospolečenského, který často zdůrazňuje

Evropská komise, je nutno mladé v těchto snahách podporovat, neboť evropská společnost stárne a je nutné dbát na rozvoj kompetencí, znalostí a dovedností jednotlivců, které budou dále využitelné v pracovním životě a napomůžou v přechodu do pracovního období. Přechod ze školy do práce je komplikovaný. Polovina dnešních pracovních míst vyžaduje kvalifikace na vysoké úrovni a ty ostatní mnohem rozmanitější schopnosti, než jak tomu bylo v minulosti. Přibližně čtvrtina mladých Evropanů nemá schopnosti a dovednosti potřebné k tomu, aby vstoupili na trh práce. V mnoha členských státech zůstává bez zaměstnání jeden ze tří mladých lidí ještě rok po ukončení vzdělání (EK 2007).

Vyrovnat se se současnou situací a poskytnout mladým lidem dostatek možností pro vlastní rozvoj ve všech oblastech a oborech dnes již prakticky není v možnostech jednotlivých států. Smysluplná výuka jazyků, zkušenost mobility či rozvoje schopností, stejně jako mezikulturní citlivost se stávají běžnou nutností současné evropské existence. EU na tuto potřebu reaguje právě politikou mládeže.

Evropská politika mládeže

Primární ukotvení mládežnických aktivit v rámci EU nalzáme v tzv. Maastrichtské smlouvě, ustavující EU. Článek 149 Smlouvy o založení Evropských společenství tak nově v rámci koordinace spolupráce ve vzdělávacích aktivitách ukotvuje i výměny mládeže obecně. Důležitou, vlivnou entitou v politikách vůči mládeži je vyčlenění prostředků EU na specifické programy. V počátcích se aktivity evropských institucí v oblastech mládeže zaměřovaly především na implementaci specifických programů jako Mládež pro Evropu, který byl zahájen již v roce 1988. Evropská Komise však přišla s iniciativou více koordinovat přístupy v oblasti mládeže a samotné mladé více obsáhnout do procesu formulování politik. Základním bodem tohoto snažení je *Bílá kniha* z roku 2001.⁴ *Bílá kniha* definuje čtyři hlavní oblasti spolupráce členských států v oblasti mládeže, a sice Participaci, Informace, Dobrovolnictví a Lepší porozumění mládeži, doplněné dalšími průřezovými tématy nebo tématy se zvýšenou pozorností v oblasti mládeže jako je sociální inkluze, zaměstnanost atp. *Bílou knihu* a následně i otevřenou metodu spolupráce schválila Rada v roce 2002. Třetím stěžejním dokumentem, z kterého evropská politika mládeže vychází, je *Evropský Pakt mládeže*⁵, přijatý Radou EU v roce 2005.

Je zapotřebí zdůraznit, že politiky mládeže jsou v gesci členských států a evropský aspekt je

zastoupen právě díky otevřené metodě spolupráce (OMC) v prioritních oblastech a díky činnostem Rady Evropy, která s EU uzavřela Partnerství ve vzdělávání, a dlouhodobě působí v oblasti vzdělávání i mládeže.

Chceme-li tedy zodpovědět otázku, zda evropská politika mládeže přispívá ke tvorbě evropského demosu, jeví se logické prozkoumat blíže priority spolupráce. Vyjme-li lepší porozumění mládeži, které je zacílené spíše na výzkum a na osoby třetí, zůstanou nám participace, informace a dobrovolnictví. Pojďme tedy blíže prozkoumat dopad těchto činností na tvorbu politického národa, tedy národa bez etnické příslušnosti.⁶

Participace

Participace je pojmem poměrně obecným, proto si jeho obsah nejdříve přiblížíme. Českým ekvivalentem jsou slova *účast* či *zapojení*. Rozdíl v chápání však často přichází v bodě *zapojení se do čeho?* Možností je více, a sice zapojení do aktivit libovolného rázu, do politického rozhodovacího procesu, do různých forem společenského života nebo do rozhodování o procesech ve společnosti mající přímý dopad na život jednotlivce. Z pohledu *Bílé knihy* i z obecných výzkumů mládežnické participace⁷ se v oblasti evropské politiky mládeže pracuje s poslední uvedenou možností. Prioritou tedy je vést jednotlivce k zodpovědnému autonomnímu přístupu k životu, kdy se člověk dokáže zapojit do procesů ve společnosti, které mají přímý vliv na jeho život. Podíváme-li se optikou občanskou, dospíváme zjevně ke konceptu, kdy se jedinec aktivně zapojuje do možností, které přináší demokracie a plně participuje i na volbách, kdy má jednatelce příležitost sám ovlivnit veřejné dění v národním, evropském i globálním měřítku. V evropském samozřejmě až od roku 1979 a možnosti přímých voleb. Tím naplňuje logiku občana či občanství a částečně tedy i člena politické národní komunity.

Neopominutelným nástrojem participace podporovaným z evropské úrovně je tzv. Strukturovaný dialog mládeže, který byl vyvinut jako politický koncept v oblasti evropské politiky mládeže v roce 2005 na základě *plánu D pro Diskuzi, dialog a demokracii*, tedy plánu, který byl přímou reakcí na odmítnutí tzv. Ústavní smlouvy pro EU v nizozemském a francouzském referendu.

Informace

Nutnost disponovat nejdříve informací je základem dalších rozhodnutí, postojů i akcí. Zaměření spolupráce jednotlivých členských

států na poskytování informací se tak jeví jako logické. V širším kontextu se jedná o poskytování jakýchkoliv informací, ať již ohledně evropské integrace či z jednotlivých členských států, tak i možností, které přinášejí politiky mládeže a jejich programy. Logické je, že s podporou šíření informací i jen z členských států dochází k průniku i šíření myšlenky společného soužití a jednoty, tedy podpory EU. Velmi podstatný je také fakt, že pokud má jednotlivec povědomí o celém či větším prostoru EU, nejen o vlastním státě, cítí k němu bližší, osobní vztah. Běžné informace o věcech, které jedince zajímají, z členských států EU tedy logicky vedou i k navyšování onoho osobního vztahu či jakési sympatie. Například většina lidí má ráda Itálii, protože jim chutná italská kuchyně, měli možnost dané jídlo ochutnat, dostala se jim ona informace a ačkoliv mnoho dalších jednotlivostí jim na Itálii může vadit, jakýsi kladný vztah již může zapustit svůj kořen do identity každého.

Opustíme-li širší kontext, v praktickém, politikou mládeže podporovém významu se jedná zejména o poskytování informací ohledně činnosti aktivních mladých lidí z různých států, a zejména různých instrumentů, které jsou realizovány v rámci politik mládeže. Těmito instrumenty jsou např. různé participační projekty nebo, vrátíme-li se i k primárnímu právu EU, mládežnické výměny. Opět, dozví-li se (mladý) člověk o možnosti vycestovat ze své zažité komunity, např. po EU, dojde ke vstřebání řady nových informací o daném prostředí, o pohostinnosti tamních obyvatel, o kráse přírody apod., čímž opět vzniká osobní vztah. Ten pak může jednotlivce po návratu do své komunity opět přenášet zprostředkovaně na ostatní. I tím se zajišťuje multiplikace efektu šíření informací.

Podpora informovanosti a šíření informací je tedy bez pochyby minimálně motivující a v konečném důsledku může, v případě spíše pozitivních informací, mít vliv na kladný vztah k EU, tedy podporovat tvorbu evropského démosu, u zasažených jednotlivců.

Dobrovolnictví

Dobrovolnictví je v kontextu *Bílé knihy* a *Evropského paktu mládeže* vnímáno spíše v kratším dobrovolném nasazení, tedy dobrovolné službě⁸. Dobrovolná služba, která představuje formu účasti na životě společnosti, zkušenost s výchovou a současně faktor, který podporuje zaměstnanost a integraci, naplňuje potřeby mládeže i společnosti (*Bílá kniha*: 16). V rámci EU je v současné době díky programu Mládež v akci financována a podporována i Evropská dobrovolná služba, kdy jedinci ve věku od 18 do 30 let mohou až na jeden rok s finanční podporou EU vyjet dobrovolničit do členských a partnerských států EU⁹. S tím souvisí opět

možnost vstřebání nových informací, ale i praktická zkušenost mobility či mezikulturního učení. A samozřejmě prací pro společnost na prospěšném projektu daný jedinec opět nabývá určitého individuálního emočního vztahu ke komunitě, přírodě, kultuře, či dalším aspektům místa svého dobrovolničení. Často se dostavuje i pozitivní pocit ze své vlastní prospěšnosti, osobního uznání, v dané komunitě. Tedy opět v případě kladných zkušeností jednoznačně potvrzení teze, že daný jedinec se bude cítit také jako Evropan nebo jako člen evropského politického národa nebo minimálně s jistou evropskou identitou, jak autor přiblížil v úvodu.

Politický a kulturní národ?

Řada kritiků, či tzv. eurorealistů vysvětluje absenci politického národa na chybějící osobní identifikaci¹⁰. EU vysvětluje na tzv. korporátním modelu motivovaném především ekonomickými zájmy a raciem. Jak jsme si ale ukázali výše, evropská politika mládeže je de facto nastavena tak, provádí-li se správně, že napomáhá jedincům, kteří jí jsou „zasažení“, vytvářet v menší či větší míře i jistý osobní vklad. Největší samozřejmě při pobytu na evropské dobrovolné službě, podobně jako v oblasti formálního vzdělávání kraluje *Erasmus* – Lifelong learning programme. Dle možností a okolností tedy přispívá u cílové skupiny k posilování evropského povědomí a svoji participační složkou může s dlouhodobějším působením vytvářet opravdové Evropany tělem i duší. Velmi dobrým příkladem je dlouhodobější působení strukturovaného dialogu např. v podobě Evropského fóra mládeže.

V počátku jsme také zmínili téma kulturního národa a celoevropského povědomí. Zde je logické, že evropskou sounáležitost nalezneme zejména u vzdělanějších lidí, kteří mají přehled o vývoji kultury v evropských zemích a o vzájemném ovlivňování jednotlivých proudů a umělců. Soutěžní klání typu mistrovství Evropy či Eurovize song samozřejmě přispívají k šíření kultury, nicméně záleží na nastavení jedince, zda-li spíše nedochází podporou určitého týmu či interpreta k silnější regionální (státní) diferenciaci.

V rámci evropské politiky mládeže nalézáme i podporu kulturní osvěty, tvořivosti a výměny. Jednou z prioritních rovin projektu sponzorovaných programem Mládež v akci je i kulturní rozmanitost a mezikulturní dialog (Youth in Action Programme priorities). Realizované projekty zaměřené na tuto problematiku samozřejmě pomáhají šířit i onu kulturní rozmanitost a u lidí kulturních samozřejmě opět i osobní vztah k dílčím evropským kulturám či projevům kultury.

Závěrem

Po teoretické stránce, jak je argumentováno výše, evropská politika mládeže díky realizaci jednotlivými členskými státy přispívá u cílové, respektive zasažené skupiny k posilování evropské identity, a tedy i tvorbě zárodku evropského démosu. Hodnotit čistě kvantitativně úspěšnost či neúspěšnost programů pro mládež není zcela fér, neboť pro opravdu plošné využití by bylo zapotřebí nevídaných finančních prostředků. Nicméně suma přes 100 mil. € ročně¹¹ je poměrně solidní základnou, která se navíc dle možností navyšuje.

Evropská politika mládeže tak definitivně přispívá k tvorbě jádra evropského démosu.

Poznámky

1 „Fakt Evropy“ je zde *de facto* jakýkoliv transcendentální aspekt Evropy jako jednotného fenoménu včetně pozadí a snah o Evropě jako o jednotném fenoménu hovořit.

2 Podobně jako činí a činily další politické entity a proudy dnes i v minulosti, např. SSSR a Svazy mládeže, Hitlerovské Německo a mládežnická sdružení typu Hitlerjugend apod., ale i demokratické proudy např. Sokol, či projekty mládežnických samospráv atp.. Projekce principů či ideologií mezi vytvářející se osobnosti má z psychologického hlediska v čase neefektivnější výsledky (blíže disciplína vývojové psychologie).

3 Samozřejmě jak v pozitivním, tak negativním smyslu.

4 European Commission white paper – A new Impetus for European Youth

5 European Youth pact

6 Definice dle Jandourka, Sociologický slovník

7 Srovnej např. s Research and resources about participation

8 Na rozdíl např. od většinového vnímání dobrovolnictví v ČR, zejména v rámci České rady dětí a mládeže, kdy je dobrovolnictví vnímáno do značné míry jako dlouhodobější proces participace na veřejném životě, a slouží tak také jako další prvek společenské socializace a výchovy jednotlivce.

9 Blíže např. na www.mladezvakci.cz

10 Obecně o tomto hovoří např. Vondra, A.: Hledá se politický národ.

11 Hrubý průměr z ročních částek přidělených či čerpaných z Programu Mládež (2000 – 2006) a Mládež v Akci (2007 – 2013)

Literatura a použité zdroje

EK (2007): Komise chce lepší zapojení mladých lidí do společnosti, on-line text (europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/1281&format=PDF&aged=1&language=CS&guiLanguage=en).

European Commission white paper A new Impetus for European Youth (http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0681en01.pdf).

Evropský pakt mládeže, on-line text (<http://www.msmt.cz/mladez/evropsky-pakt-mladeze>).

Jandourek, J. (2001): Sociologický slovník, Praha.

Research and resources about participation, on-line brožura (http://www.kids.nsw.gov.au/uploads/documents/tps_resources.pdf).

Riedel, R. (2007): Ethnic demos and civic demos in European integration context.

Multiculturalism and trans-culturalism tendencies affecting identity, on-line text (www.iss.nl/content/download/8482/82253/file/Panel5_Riedel.pdf).

Smlouva o založení Evropského společenství, on-line text, (http://www.euroskop.cz/gallery/2/756-smlouva_o_es_nice.pdf).

Youth in Action Programme priorities, on-line text, (http://ec.europa.eu/youth/youth-in-action-programme/doc100_en.htm).

Vondra, A.(2004): Hledá se politický národ, Respekt, Roč.15 č.19., on-line (<http://www.alexandrondra.cz/media/Respekt-Hleda-se-pol-narod-05-04.jpg.jpg>).

Český portál programu Mládež v akci, (www.mladezvakci.cz).

On-line texty ověřeny k 30. 3. 2009

Tematická příloha Archy, zpravodaje o výchově a využití volného času dětí a mládeže

Vydává Česká rada dětí a mládeže,

Senovážné náměstí 977/24, 116 47 Praha 1, tel. 234 621 210, fax 234 621 541, e-mail: archa@crdm.cz